

บทที่ ๖

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ ศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในเขตอำเภออุ้มผาง ศึกษาสังคมกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอำเภออุ้มผางผ่านวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิล และเพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลในระดับลึก สืบเคราะห์ความหลากหลายของวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลในสังคมไทย และจัดระบบความรู้ที่พบให้อยู่ในลักษณะที่พร้อมใช้ มีเครือข่าย และเข้าถึงโดยง่าย

กำเนิดวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลไม่ปรากฏชัดเจนว่าเกิดขึ้นเมื่อใด แต่หลักฐานลายลักษณ์ที่ปรากฏครั้งแรก คือ ในการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๕ (พ.ศ.๔๔๕) ที่ประเทศศรีลังกา และด้วยหลักฐานที่ปรากฏครั้งแรกสัมพันธ์กับพุทธศาสนา คัมภีร์ไบเบิลจึงเป็นวัฒนธรรมสืบเนื่องจากพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง ส่วนประเทศที่ปรากฏการสืบวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลส่วนใหญ่ คือ ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในบริเวณภาคพื้นทวีป ได้แก่ ไทย ลาว พม่า และกัมพูชา ดังนั้นวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลจึงจัดเป็นวัฒนธรรมร่วมในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์อย่างหนึ่ง

ประเทศไทยปรากฏหลักฐานการแพร่กระจายวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลตั้งแต่สุโขทัย โดยหลักฐานที่นำไปสู่การเชื่อมโยงการแพร่กระจายในช่วงแรกสัมพันธ์กลุ่มคำที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนา คือ คำว่า “พระไตรปิฎก” หลักฐานดังกล่าวปรากฏสืบต่อมายังสมัยอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ และช่วงที่ปรากฏหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลที่ชัดเจนที่สุด คือ สมัยรัตนโกสินทร์ กล่าวคือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ ทรงให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้น หลังจากนั้นโปรดเกล้าให้จำหน่ายพระราชทรัพย์เป็นมูลค่าให้ช่างจารคฤหัสถ์พระสงฆ์และสามเณรจารึกคัมภีร์พระไตรปิฎกลงไบเบิล แล้วให้ปิดทองที่ทั้งใบปกหน้าหลังและกรอบเรียกว่า “ฉบับทองทิบ” และหลังการสังคายนาพระไตรปิฎกในครั้งนั้น การจารพระไตรปิฎกก็ปรากฏเป็นขนบประจำรัชกาลที่สืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ วัฒนธรรมการจารคัมภีร์ไบเบิลจึงเริ่มเสื่อมลง เนื่องจากการแพร่หลายของวัฒนธรรมการพิมพ์ โดยพระองค์ทรงริเริ่มนำระบบการพิมพ์มาพิมพ์พระไตรปิฎกลงกระดาษ แทนการจารลงไบเบิลที่มีมาแต่เดิม

ดังนั้นในช่วงต้นหลักฐานที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลในสยามไทยจึงปรากฏเฉพาะในกลุ่มราชสำนักเท่านั้น จนกระทั่งในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๖- ๒๕๑๘ ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่งการเคลื่อนไหวได้ส่งผลต่อแนวทางการศึกษาสังคมไทย กล่าวคือ เดิมทีให้สำคัญเฉพาะเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับราชสำนักก็เริ่มให้ความสนใจเรื่องของท้องถิ่น ทั้งนี้ปรากฏว่าในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ เกิดนโยบายรื้อฟื้นและส่งเสริมการศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น โครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย โครงการจัดตั้งศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ส่วนด้านวรรณกรรมได้ส่งเสริมการค้นคว้าด้านวรรณคดีท้องถิ่น และคติชนวิทยา และสืบเนื่องจากโครงการดังกล่าว คัมภีร์ไบเบิลจึงรับการหยิบยกมาศึกษา และเป็นช่วงแรกที่ปรากฏหลักฐานที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลของชาวบ้าน

อย่างไรก็ดีในแนวทางการศึกษาวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลในช่วงดังกล่าวนี้สัมพันธ์กับบริบทภายในหรือเนื้อหาเท่านั้น และแนวทางดังกล่าวที่ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่กระแสท้องถิ่นนิยมในช่วง ปี ๒๕๒๐ ทิศทางการศึกษาวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลเริ่มสัมพันธ์กับบริบทภายนอกหรือมิติทางวัฒนธรรม กล่าวคือ สัมพันธ์กับมิติการสร้าง การใช้ และการรักษา

พื้นที่ศึกษาจัดเป็นเขตวัฒนธรรมขอมในเขตปราสาทพระวิหาร สืบเนื่องจากชุมชนปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่มีอายุร่วมสมัยกับปราสาทพระวิหาร คือ ปราสาทตาเล็งหรือปราสาทลุมพุก ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖- ๑๗ และร่วมสมัยกับหลักฐานที่สัมพันธ์กับคัมภีร์ไบเบิลที่เก่าที่สุดในเขตวัฒนธรรมขอม คือ จารึกปราสาทพระวิหาร ๑ หรือ K.380 ซึ่งปรากฏในบริเวณปราสาทพระวิหาร ศิลาจารึกดังกล่าวปรากฏศักราช คือ ปี พ.ศ.๑๕๘๑

ปัจจุบันพื้นที่ศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทยอย่างสมบูรณ์ ส่วนผู้คนที่ยอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรสืบวัฒนธรรมเขมร ด้วยลักษณะดังกล่าวผู้คนในพื้นที่จึงจัดเป็นกลุ่มทวีลักษณ์ไทย-เขมร และเป็นพื้นที่ที่ยังปรากฏวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลหนาแน่น ทั้งจำนวนคัมภีร์ไบเบิล การผลิตซ้ำ และการใช้

ผลจากการศึกษาพบว่าแก่นทางวัฒนธรรมโดยรวมของวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลในพื้นที่มีลักษณะสัมพันธ์กับสังคมพุทธศาสนาทั่วไป แต่ทั้งนี้ด้วยวัฒนธรรมสามารถปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคม ดังนั้นในเบื้องต้นวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลในชุมชนจึงมีลักษณะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมขอม จากการศึกษพบว่าในชุมชนเรียกคัมภีร์ไบเบิลว่า สเลกกี - ริด (ស្លេក្កី - រិទ) เมื่อจารตัวอักษรลงเรียกว่า “กำปี” (កាំបី) หรือ สตรา (ស្ត្រា) หรือเรียกควบกับคำว่าสเลกกี - ริด (ស្លេក្កី - រិទ) ว่า “กำปี สเลกกี - ริด” (កាំបីស្លេក្កី - រិទ) หรือ สตรา สเลกกี-ริด (ស្ត្រាស្លេក្កី - រិទ) โดยประเภทคัมภีร์ไบเบิลที่พบ

เปลี่ยนไปจากเดิมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะระบบการผลิตเดิมที่เคยผูกพันกับการใช้แรงงานคนและสัตว์ก็ปรับเปลี่ยนมาใช้ระบบเทคโนโลยี เช่น รถไถนา รถเกี่ยวข้าว การเพิ่มผลผลิตเดิมใช้ปุ๋ยมูลสัตว์ก็ปรับเปลี่ยนเป็นปุ๋ยเคมี ส่วนพืชเริ่มหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ต้นยูคาลิปตัส ปอ มันสำปะหลัง และที่กำลังได้รับความนิยมมากคือยางพารา

อย่างไรก็ดีด้วยระบบการผลิตดังกล่าวนี้ผูกพันอยู่กับระบบทุน ดังนั้นเวลาของชาวบ้านจึงผูกพันอยู่กับเงินตรา ซึ่งระบบการจ้างงานในตลาดที่เคยสัมพันธ์กับความศรัทธาที่เริ่มมีการต่อรองราคาเพื่อให้คุ้มค่างับแรงงาน และด้วยเวลาของชาวบ้านเปลี่ยนเป็นเงิน ชาวบ้านจึงไม่มีเวลาสร้างสรรค์งานฝีมือ เช่น การเลี้ยงไหม ทอผ้า ดังนั้นวัสดุที่ใช้สร้างไถลาน สายสนอง และผ้าห่อไถลาน ที่เคยทำจากเส้นไหม ผ้าไหม ก็ปรับเปลี่ยนไปใช้ของที่ซื้อมาจากท้องตลาด

อย่างไรก็ดีสืบเนื่องจากวัฒนธรรมคัมภีร์ไถลานมีลักษณะที่สัมพันธ์กับสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมคัมภีร์ไถลานจึงเป็นภาพสะท้อนสังคมอย่างหนึ่ง เบื้องต้นจากมิติทางวัฒนธรรมที่พบว่าในพื้นที่ยังปรากฏการผลิตข้าวทางวัฒนธรรมประเภทคัมภีร์พุทธศาสนาท่ามกลางการแพร่หลายของเทคโนโลยีด้านการพิมพ์ที่เจริญสุดขีด จากมิติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสถาบันศาสนายังคงมีบทบาทในชีวิตรวมวัฒนธรรมและมีพลังในการต้านทานกระแสความทันสมัยที่กำลังถาโถมเข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

การผลิตข้าวที่ยังคงนิยมอักษรขอมภาษาเขมร ท่ามกลางจิตสำนึกความเป็นชาติว่าเป็นไทย ดังจะพบว่าชาวบ้านยอมรับประวัติศาสตร์ชาติไทยเป็นประวัติศาสตร์ของตน รวมทั้งการเล่าตำนานของชุมชนของชาวบ้านซึ่งได้สร้างโครงเรื่องให้ไปผูกโยงอยู่กับประวัติศาสตร์สยาม จากมิติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแม้จิตสำนึกในความเป็นชาติชาวบ้านจะรู้สึกเป็นไทย แต่ในบริบททางวัฒนธรรมชาวบ้านยังต้องการสืบอัตลักษณ์ดั้งเดิมไว้

ด้านพัฒนาการตัวอักษร เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่แสดงให้เห็นทิศทางการรับพุทธศาสนาของชุมชน กล่าวคือ จากปรากฏการณ์ที่พบว่าพื้นที่นิยมอักษรขอมภาษาเขมร แสดงให้เห็นทิศทางการแพร่กระจายวัฒนธรรมศาสนาและวัฒนธรรมคัมภีร์ไถลานว่าในเบื้องต้นน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากขอมโดยตรง ส่วนพัฒนาการของตัวอักษรซึ่งจัดให้ตัวอักษรที่บันทึกไถลานเป็นขอมหลังพระนคร (พุทธศตวรรษที่ ๑๙) คาบเกี่ยวกับสมัยปัจจุบัน และเมื่อนำพัฒนาการตัวอักษรมาเชื่อมโยงกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ พบว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ อาณาจักรขอมเกิดการปรับเปลี่ยนศาสนาที่สำคัญ คือ การรับพุทธศาสนาหินยานเป็นศาสนาประจำราชอาณาจักร ซึ่งการปรับเปลี่ยนศาสนาในช่วงดังกล่าวนี้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตอบรับอย่างกว้างขวาง ดังนั้นช่วงดังกล่าวพุทธศาสนาน่าจะแพร่หลายไปยังชุมชนในเขตวัฒนธรรมขอมรอบนอกซึ่งอาจรวมถึงพื้นที่ศึกษาด้วย

ส่วนปรากฏการณ์ที่พบอักษรไทยจำนวนมากนับตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๐ เป็นต้นมานั้น แสดงให้เห็นถึงการยอมรับวัฒนธรรมไทยของชุมชนอย่างแท้จริง

นอกจากนี้บางมิติได้สะท้อนให้เห็น โลกทัศน์ คือ เจตจำนงในการจารึกที่มักขอให้ได้เกิด ในยุคของพระศรีอาริยเมตไตรย ซึ่งตามระบบความเชื่อของชาวพุทธ พระศรีอาริยเมตไตรย คือ พระพุทธเจ้าองค์ที่ ๕ ที่จะอุบัติขึ้นหลังจากสิ้นกัปป์ของพระสมณโคดม มิตินี้ดังกล่าวสะท้อนให้เห็น ถึงความเชื่อเรื่องของโลกหน้า

มิติการใช้ พบว่าเพศหญิงได้เข้ามาบทบาทในการเป็นผู้จ้างวาน การอาราธนาพระภิกษุ สงฆ์ขึ้นเทศนา และการสร้างผ้าเพื่อห่อหุ้มใบลาน จากบทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเพศหญิงในพื้นที่ที่มีบทบาทค่อนข้างสูง ลักษณะดังกล่าวสัมพันธ์กับระบบความเชื่อในภูมิภาคแถบเอเชียอาคเนย์ ซึ่งปรากฏว่าเพศหญิงมีบทบาทสูงมาโดยตลอดก่อนที่จะได้รับอิทธิพลจากจีนและอินเดียที่สืบ ระบบอุปถัมภ์ไทย และในกลุ่มออสโตรเอเชียติกซึ่งยอร์ช เซเดย์ อธิบายว่าเป็นพื้นที่ที่ถือนับ มาตาธิปไตย รวมถึงเขมรด้วย แม้ชนบดังกล่าวจะเจือจางลงไปบ้างแต่ก็อยู่ได้จิตสำนึก

ดังนั้นผลจากการศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทย” ในเบื้องต้น จึงเป็นการศึกษาหนึ่งที่ช่วยแสดงให้เห็นความหลากหลายของวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานในสังคมไทย ซึ่งผลการศึกษาจะช่วยพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานในสังคมไทยให้พัฒนายิ่งขึ้น และแนวทางการศึกษาดังกล่าวซึ่งเป็นการศึกษาวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลาน ในลักษณะเคลื่อนไหว ได้ช่วยแสดงให้เห็นว่ามิติทางวัฒนธรรมหรือมิติภายนอกของวัฒนธรรม คัมภีร์ใบลานนั้นสามารถศึกษาลักษณะสังคมได้ และผลการศึกษานี้ยังเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้ วัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานในชุมชนย่อย ๆ มีความสำคัญที่ควรได้รับการหยิบยกศึกษาในฐานะที่เป็น หลักฐานที่ช่วยบันทึกเรื่องราวของชุมชนในมิติชุมชนอย่างหนึ่ง

อภิปรายผล

๑. อาณาจักรไทยสามารถจำแนกวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานออกเป็น ๒ ประเภท คือ คัมภีร์ใบลานราชสำนักหรือคัมภีร์ใบลานหลวง และคัมภีร์ใบลานในวัฒนธรรมชาวบ้าน ซึ่งจากการสำรวจวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานชาวบ้านพบว่าตามภูมิภาคต่าง ๆ ปรากฏคัมภีร์ใบลานจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่ไม่ปรากฏการผลิตซ้ำเพิ่มเติม ทั้งนี้ นับเป็นผลสืบเนื่องการแพร่หลายของวัฒนธรรม การพิมพ์ ซึ่งในสังคมไทยได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมดังกล่าวมาใช้กับคัมภีร์ใบลานตั้งแต่สมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

ในพื้นที่ศึกษาจัดเป็นเขตวัฒนธรรมเฉพาะ ซึ่งปัจจุบันยังคงปรากฏการผลิตซ้ำทาง วัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การตั้งเป็นข้อสังเกตถึงสาเหตุที่ชุมชนยัง

ดำรงวัฒนธรรมการจารในชุมชนท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมการพิมพ์ที่เจริญสุดขีด ซึ่งปัจจัยส่วนหนึ่งที่ส่งต่อการดำรงอยู่วัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง คือ สภาพภูมิประเทศซึ่งภูมิภาคอีสานรวมถึงพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจรัฐ ดังนั้นจึงผลให้การพัฒนาเข้าถึงอย่างล่าช้า

ส่วนปัจจัยอีกประการ ผู้ศึกษาสันนิษฐานว่าน่าเป็นปัจจัยสืบเนื่องจากการที่พื้นที่ศึกษาเป็นเขตวัฒนธรรมหลักช่วงใดช่วงหนึ่ง ซึ่งอาจจะในช่วงที่ขอมกระจายอำนาจในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ซึ่งในพื้นที่ปรากฏปราสาทตาเล็งซึ่งเป็นปราสาทในอิทธิพลขอม หรืออาจเป็นช่วงหลังที่ขอมเสื่อมอิทธิพลไปจากบริเวณภาคอีสานช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๘ แล้วและด้วยการที่เป็นเขตวัฒนธรรมหลักพื้นที่ศึกษาจึงยังคงผูกพันอยู่กับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน

๒. กลุ่มเขมรป่าดง ในประวัติศาสตร์สยามปรากฏกลุ่ม “เขมรป่าดง” ครั้งแรก

ในช่วงอยุธยาตอนปลาย โดยปรากฏกลุ่มหัวหน้กวยได้แก่ ตากะจะ เชียงจัน เชียงมะ เชียงปุม เชียงสี ซึ่งกระจายตัวตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มในเขตเมืองสุรินทร์ และศรีสะเกษ ทั้งนี้โดยกลุ่มหัวหน้กวยเหล่านี้ได้เข้ามาบทบาทสัมพันธ์กับสยามโดยการช่วยตามหาช้างกลับอยุธยา

ดังนั้นด้วยกลุ่มเขมรป่าดงที่ปรากฏในช่วงต้นสัมพันธ์กับกลุ่มกวย การกล่าวอ้างถึงกลุ่มเขมรป่าดงโดยทั่วไปจึงให้ความหมายที่หมายถึงกลุ่มกวยเท่านั้น ทั้งนี้โดยไม่ได้พิจารณาถึงผู้คนและพื้นที่ของพื้นที่ในเขตจังหวัดสุรินทร์ และศรีสะเกษ ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มหัวหน้กวย นั้นเคยเป็นพื้นที่ดั้งเดิมของวัฒนธรรมขอมซึ่งได้ขยายอิทธิพลเข้ามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๖ และแม้ว่าช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ขอมจะเสื่อมอำนาจไปจากพื้นที่ แต่หลักฐานที่ปรากฏในระยะต่อมาที่พบว่าพื้นที่ดังกล่าวยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาติพันธุ์เขมรซึ่งยังคงอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นจนกลายเป็นเขตวัฒนธรรมเฉพาะ ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงนำไปสู่การเชื่อมโยงว่ากลุ่มเขมรป่าดงที่ปรากฏในช่วงนั้นไม่ได้หมายถึงเฉพาะกลุ่มกวยเท่านั้น แต่หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยปะปนร่วมอยู่รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์เขมรด้วย

ข้อเสนอแนะ

๑. สังคมไทยเป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ดังนั้นเพื่อให้ได้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลในสังคมไทยในระดับลึก อย่างน้อยในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยที่ปรากฏวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิลควรได้รับการหยิบยกมาศึกษา

๒. ควรมีการสนับสนุนให้มีการศึกษาลังคมผ่านบริบทภายนอกวัฒนธรรมคัมภีร์ไบเบิล